De Eucharistie (weer) beleven als het kloppend hart van het geloofsleven

Pastorale brief bij gelegenheid van het 'Jaar van de Eucharistie'

Eerste zondag van de Advent 2019 t/m Christus, Koning van het Heelal 2020

Willem Jacobus Kardinaal Eijk, aartsbisschop van Utrecht

De Eucharistie (weer) beleven als het kloppend hart van het geloofsleven

Pastorale brief
bij gelegenheid van het *Jaar van de Eucharistie*

In de parochies van het Aartsbisdom Utrecht zorgen velen – priesters, diakens, pastoraal werkers en anderen, onder wie veel vrijwilligers – met geloof, liefde en toewijding dat op tal van plaatsen de Eucharistie gevierd kan worden. Dat is reden tot grote dankbaarheid want – zo zei paus Johannes Paulus II:

> "De Kerk leeft van de Eucharistie. Deze waarheid drukt niet alleen een dagelijkse geloofservaring uit, maar bevat beknopt de kern van het mysterie van de Kerk. Met vreugde ervaart zij op allerlei wijzen de voortdurende verwerkelijking van de belofte: 'Weet wel, Ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voleinding van de wereld' (Mt. 28,20). Maar in de Eucharistie, door de verandering van het brood en van de wijn in het Lichaam en Bloed van de Heer, geniet zij van deze aanwezigheid met een unieke intensiteit." (*Ecclesia de Eucharistia*, nr. 1)[1]

De deelname aan de Eucharistie in geloof en overgave brengt het meest intensieve sacramentele Godscontact tot stand dat er in deze wereld bestaat. Het valt daarom te betreuren dat veel katholieken daar niet van doordrongen zijn en slechts circa 4 à 5 procent van hen deelneemt aan de Eucharistievieringen in

[1] Johannes Paulus II, Encycliek *Ecclesia de Eucharistia* (17 april 2003), aan de bisschoppen, de priesters en diakens, de religieuzen en aan alle christengelovigen over de Eucharistie in haar verhouding tot de Kerk, *Kerkelijke documentatie* (2003), pp. 99-128.

onze kerken, op zondag, die we de ‘Dag des Heren’ noemen, omdat dit de dag is waarop de Heer uit de dood is verrezen. Om katholieken in ons aartsbisdom weer (meer) bewust te maken van de grootse gave die God ons door de Eucharistie in ons aardse leven schenkt, heb ik mijn pastorale brief voor de Veertigdagentijd van 2012 gewijd aan de Eucharistie: *Leven met Christus*, waarin ik dit sacrament “een onverdiend en uitzonderlijk geschenk van God” heb genoemd:[2]

[2] Willem Jacobus kardinaal Eijk, *Leven met Christus: Pastorale brief over de Eucharistie bij gelegenheid van de Veertigdagentijd 2012*, zie: www.aartsbisdom.nl/wp-content/uploads/2017/07/Leven-met-Christus-Pastorale-brief-over-de-Eucharistie.pdf.

> “Hoe onopvallend en alledaags de eucharistische gaven van brood en wijn op het eerste gezicht ook zijn, het is onder deze gedaanten dat God zichzelf aan ons geeft. Dat is een onverdiend en uitzonderlijk geschenk van God. De Eucharistie heeft een bijzondere kracht die onze relaties met God en met anderen kan vernieuwen.”[3]

In de Heilige Schrift blijkt dat God contact met ons mensen zoekt: Hij doet dat met Adam en Eva, met Kaïn en Abel, Noach en de aartsvaders Abraham, Izaäk en Jacob. Bijzonder is Gods openbaring van zichzelf in zijn ontmoetingen met Mozes bij de brandende braamstruik (Ex. 3) en op de berg Sinaï (Ex. 24). Via de aartsengel Gabriël spreekt Hij tot Maria, als Hij haar vraagt of zij de moeder van zijn Zoon wil worden.

> “Kortom, God heeft de mensen geschapen om in relatie met Hem te leven en telkens neemt Hijzelf het initiatief tot vriendschap en verbond met ons. In die relatie komt God de mensen nabij en krijgt de mens ‘deel aan Gods eigen wezen’ (2 Petr. 1,4). De gemeenschap met God waartoe de mens uitgenodigd wordt, gaat dus zeer ver ... De hele Eucharistieviering is gericht op de ontmoeting en vereniging met God.”[4]

Wij als Kerk, waarvan we door het Doopsel lid zijn geworden, leven uit de Eucharistie, waarin wij Christus ontmoeten en ontvangen. Daarom geeft paus Johannes Paulus II aan zijn encycliek over de Eucharistie de titel *Ecclesia de Eucharistia*, dat wil zeggen: de Kerk ontstaat en leeft uit de Eucharistie:

[3] *Ibid*., Inleiding.
[4] *Ibid*., I.

> "Voordat de Kerk door de gave van de Heilige Geest met Pinksteren naar buiten treedt en uitgaat over de wegen van de wereld, is zeker de instelling van de Eucharistie in het Cenakel een beslissend moment van haar vorming. Haar fundament is heel het paasmysterie, maar dit is als het ware voor altijd bijeengebracht, voorafgebeeld en geconcentreerd in het geschenk van de Eucharistie." (*Ecclesia de Eucharistia*, nr. 5)

Eveneens met het doel om ons allen te doordringen van deze betekenis van de Eucharistie, waarin we heel het paasmysterie vieren, dat wil zeggen Jezus ontmoeten in zijn lijden, sterven en verrijzen, roept het Aartsbisdom Utrecht in de pastorale brief die nu voor u ligt, een *Jaar van de Eucharistie* uit. Dit jaar zal beginnen op de eerste zondag van de Advent 2019 en worden afgesloten op de laatste zondag van het kerkelijk jaar 2020, het hoogfeest van Christus, Koning van het Heelal.

Door middel van deze brief wil ik samen met mijn beide hulpbisschoppen en mijn beide bisschoppelijk vicarissen dit *Jaar van de Eucharistie* afkondigen en onder de aandacht brengen van u als gelovigen in het Aartsbisdom Utrecht. We hopen dat niet alleen praktiserende katholieken, de kerkgangers, van de inhoud van deze brief kennis zullen nemen en hierdoor en door de speciale activiteiten in het *Jaar van de Eucharistie* in hun geloof in dit sacrament zullen worden gesterkt. Tevens is het zaak te bidden – met name in de voorbeden tijdens de vieringen – dat katholieken die de zondagse vieringen wellicht zelden of nooit meer bezoeken, de waarde van de Eucharistie mogen herontdekken en de draad van de zondagse deelname aan de viering ervan weer zullen oppakken. Dit kan ook gebeuren als zij zien hoe overtuigde gelovigen de liefde die zij van Christus in de Eucharistie ontvangen, doorgeven in hun liefde en aandacht

voor medemensen die in nood verkeren of het minder hebben. Kortom, we hopen en bidden dat alle katholieken de Eucharistie (weer) als het kloppend hart van hun geloofsleven mogen beleven. Want het is door dit sacrament, waarin we Christus in Persoon ontmoeten en ontvangen, dat wij samen met Hem door het leven gaan en naar zijn beeld en gelijkenis worden omgevormd. Het is door dit sacrament dat wij samen met Hem alles kunnen dragen en aan God opdragen wat ons in ons leven overkomt en samen met Hem en met allen met wie wij in de Heer met elkaar verbonden zijn, onder zijn bescherming veilig kunnen optrekken naar Gods eeuwig Vaderhuis waar wij na dit aardse leven hopen te zijn.

In het eerste hoofdstuk van deze brief wordt belicht wat de essentie van het sacrament van de Eucharistie is en welke plaats het inneemt in de navolging van Christus. In het tweede hoofdstuk wordt besproken op welke wijze het geloof in de Eucharistie kan worden verdiept of – wanneer mensen dat verloren zijn – de Eucharistie (weer) is te (her)ontdekken als het kloppend hart van het geloofsleven.

1. De Eucharistie is het kloppend hart van ons geloofsleven

God geeft ons zijn genade als we Hem in onze gebeden daarom vragen. Dat gebeurt bijvoorbeeld als we bidden dat wij zelf of medemensen van een ernstige ziekte mogen genezen of in ieder geval van God de kracht, de moed en het geduld krijgen om die te kunnen dragen, dat een huwelijk in stand mag blijven of dat het met onze kinderen goed mag gaan. Vaak vragen wij daarbij Maria, de moeder van Jezus, om bij God voor ons te bidden en onze vragen namens ons aan Hem voor te leggen. Dat versterkt ons gebed in hoge mate. Wij steken dan vaak bij het Mariabeeld in de kerk of thuis een kaars aan om Maria onze

dankbaarheid te tonen. Ook kan God ons zijn genade geven als we er niet om vragen, maar er wel ontvankelijk voor zijn.

Op een heel bijzondere manier geeft God ons zijn genade door de zeven sacramenten: Doopsel, Vormsel, Eucharistie, Huwelijk, Wijding tot diaken, priester of bisschop, Ziekenzalving en de Biecht.

1.1 De grondslag van het christelijke leven

De sacramenten van het Doopsel, het Vormsel en de Eucharistie heten samen de initiatiesacramenten. Door een initiatie worden we ingewijd in een groep, beweging of een instituut, in dit verband de Kerk. Het Doopsel, het Vormsel en de Eucharistie vormen de grondslag van het christelijk leven (*Lumen gentium* nr. 11;[5] *CKK* nr. 1212).

De sacramenten stellen datgene waarvan zij een teken zijn, ook daadwerkelijk tegenwoordig. Zo is de begieting met water (in de eerste eeuwen door onderdompeling in water) bij het Doopsel een teken van het 'sterven van de *oude mens*' in de dopeling (de oude mens wordt met Christus gekruisigd, vgl. Rom. 6,6) en het 'verrijzen van de *nieuwe mens*' in de dopeling, die wordt bekleed met Jezus Christus (vgl. Rom. 12,3-11). Als teken hiervan wordt aan de dopeling een brandende kaars gegeven, aangestoken aan de paaskaars, het teken van de Verrezen Christus, en het witte doopkleed opgelegd. Door het 'sterven van de *oude mens* en het verrijzen van de *nieuwe mens*', bekleed met Jezus Christus, wordt de dopeling door de Heer verlost van de erfzonde, al blijven de gevolgen hiervan, zoals het lijden en de dood, waarmee wij

[5] Tweede Vaticaans Concilie, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, G. Philips (vert.), Amersfoort: De Horstink, pp. 31-33.

allemaal te maken krijgen. Toch begint hier de verrijzenis tot eeuwig leven, die haar voltooiing vindt in de verrijzenis van ziel en lichaam aan het einde van de tijd. Tegelijkertijd met de begieting met het water noemt de bedienaar van het Doopsel de naam van de dopeling en zegt: "Ik doop u in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest." De dopeling ontvangt de gaven van de Heilige Geest, die de verlossing van de erfzonde in hem of haar bewerkt. De erfzonde uit zich vooral in ons aangeboren egoïsme, het feit dat onze wil om het goede te doen zwak is en we onze gevoelens, affecties en seksuele vermogens vaak moeilijk kunnen beheersen en afstemmen op een echt menselijk leven naar God bedoelingen. Overigens blijven deze gevolgen van de erfzonde ook na het Doopsel merkbaar. Wanneer het Doopsel later in het leven wordt toegediend geeft het ook vergeving van alle zonden die de dopeling heeft

begaan. Tevens wordt de dopeling door het Doopsel herboren tot kind van God, aan Christus gelijkvormig gemaakt en ingelijfd in de Kerk, de ‘familia Dei’ (familie van God).

Bij het Vormsel legt de bisschop of de priester die het Vormsel toedient, de vormelingen de handen op en bidt dat de Heilige Geest met zijn zeven gaven over hen mag komen. Tevens maakt hij met chrisma een kruisje op hun voorhoofd met de woorden: “Ontvang het zegel van de Heilige Geest, de gave Gods.” In het woord chrisma, het Griekse woord voor zalf of olie, herkennen wij de naam Christus, de Gezalfde, in het Hebreeuws Messias. Door dit sacrament ontvangen de vormelingen van de Heilige Geest de kracht om openlijk te getuigen dat ze leerlingen zijn van Christus. Zo worden zij bevestigd (bezegeld) als zijn leerlingen die de opdracht hebben om waar en wanneer dan ook, hoe moeilijk dat ook mag zijn, ervoor uit te komen dat zij Jezus volgen en in woord en daad te getuigen van zijn Evangelie.

De sacramenten van het Doopsel en het Vormsel geven de christen een eeuwigdurend merkteken en kunnen daarom niet worden herhaald. Daarentegen dienen we het sacrament van de Eucharistie herhaaldelijk in ons leven te ontvangen. Het Tweede Vaticaans Concilie noemt dit sacrament “de oorsprong en het hoogtepunt van heel het christelijk leven” (*Lumen gentium*, nr. 11).[6] Waarom? Omdat, zoals boven al is gezegd, wij door dit sacrament het meest intensieve sacramentele contact met God krijgen dat in dit aardse leven mogelijk is. In dit sacrament ontvangen we namelijk onder de gedaanten van brood en wijn het Lichaam en Bloed van Christus, dat wil zeggen Jezus in eigen Persoon. Dit maakte Jezus duidelijk toen

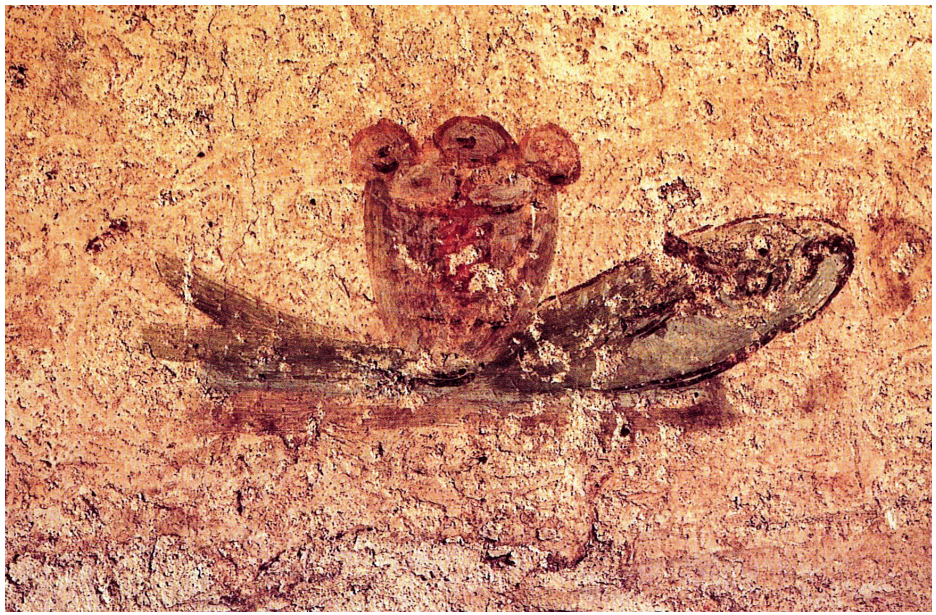
[6] *Ibid.*, p. 33.

Hij het sacrament van de Eucharistie op de avond vóór zijn lijden en dood instelde bij het Laatste Avondmaal.

> “Zelf heb ik immers van de Heer de overlevering ontvangen die ik u op mijn beurt heb doorgegeven, dat de Heer Jezus in de nacht waarin Hij werd overgeleverd, brood nam, en na gedankt te hebben, het brak en zeide: ‘Dit is mijn lichaam voor u. Doet dit tot mijn gedachtenis.’ Zo ook na de maaltijd de beker, met de woorden: ‘Deze beker

is het nieuwe verbond in mijn bloed. Doet dit, elke keer als gij hem drinkt, tot mijn gedachtenis'" (1 Kor. 11,23-25, vgl. Mt. 26,26-28; Mc. 14,22-25; Lc. 22,19-20).

1.2 Oorsprong en hoogtepunt van heel het christelijk leven

Het Tweede Vaticaans Concilie omschrijft het doel waarmee Jezus het sacrament van de Eucharistie heeft ingesteld als volgt:

> "Tijdens het laatste avondmaal, in de nacht waarin Hij werd overgeleverd, heeft onze Verlosser het eucharistisch Offer van zijn Lichaam en Bloed ingesteld, om daardoor het kruisoffer door de eeuwen heen te bestendigen tot aan zijn wederkomst en zo aan zijn geliefde bruid, de Kerk, een gedachtenisviering van zijn dood en verrijzenis toe te vertrouwen: sacrament van goedheid, teken van eenheid, band van liefde,[7] paasmaaltijd, waarbij Christus wordt genuttigd, het hart met genade vervuld en ons een onderpand van de toekomstige heerlijkheid wordt gegeven."[8] (*Sacrosanctum concilium*, nr. 47)[9]

Het Concilie gebruikt een uitdrukking ontleend aan de antifoon van het Magnificat van de Tweede Vespers van Sacramentsdag uit het oude Romeinse brevier van paus Johannes XXIII uit 1960 om het sacrament van de Eucharistie te omschrijven: "het paasmaal waarin Christus wordt genuttigd." Deze antifoon is ook terug te vinden in het Getijdenboek van paus Paulus VI uit 1974:

> "O heilig feestmaal, waarbij Christus onze spijs en drank is, zijn lijden ons in gedachten komt, de genade bezit neemt van ons hart en de hemel ons wordt toegezegd, alleluia."[10]

Tijdens de Eucharistie gaat de hemel voor ons open. In de liturgie van het Woord gebeurt dat door de lezingen uit de Heilige Schrift, waarin God tot ons spreekt. In de Eucharistievieringen op zondag horen we drie lezingen, waarbij – behalve in de Paastijd – de eerste lezing uit het

[7] Vgl. H. Augustinus, *In Iohannis Evangelium Tractatus*. XXVI, cap.VI, nr.13 (*PL* 35, kol. 613).
[8] *Romeins Brevier*, in de tweede Vespers van Sacramentsdag, Antifoon bij het Magnificat.
[9] Tweede Vaticaans Concilie, Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum concilium*, H.J.H.M. Fortmann (vert.), in: Constituties & decreten van het 2e Vaticaans oecumenisch concilie, Amersfoort Katholiek Archief, 1967, pp. 2-38.
[10] *Getijdenboek: Gebeden voor elke dag*, Brussel: Interdiocesane Commissie voor Liturgische Zielzorg/Zeist: Nationale Raad voor Liturgie, 1990, p. 575.

Oude Testament en de tweede uit een van de brieven van de Apostelen is genomen. De derde lezing wordt genomen uit een van de Evangelies. De thematiek van de eerste lezing en die van het Evangelie zijn op elkaar afgestemd. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft besloten dat er naast een nieuw Romeins Missaal (Misboek) in de volkstaal nieuwe lectionaria (boeken voor de lezingen uit de Heilige Schrift) zouden komen met een cyclus van drie jaar voor de zondagen. Voor doordeweekse dagen is er elke twee jaar een cyclus van Schriftlezingen. De bedoeling van het Concilie was dat katholieken op deze manier meer met de Heilige Schrift vertrouwd zouden raken.

> "Om de tafel van het Woord van God voor de gelovigen rijker aan te richten, moeten de schatkamers van de Bijbel in ruimere mate worden opengesteld en wel zo dat binnen een vastgesteld aantal jaren het belangrijkste deel van de Heilige Schrift aan het volk wordt voorgelezen." (*Sacrosanctum concilium* nr. 51; vgl. nr. 35)

Hetzelfde Woord van God dat wij horen in de lezingen, komt in ons midden onder de gedaanten van brood en wijn tijdens de eucharistische liturgie. Daarom zijn de liturgie van het Woord en eucharistische liturgie samen één geheel (*Sacrosanctum concilium* nr. 56). Om dat te benadrukken wordt het Evangelieboek – zo heeft het de voorkeur – bij aanvang van de Eucharistiering op het altaar gelegd. Zo wordt duidelijk dat wij in de Eucharistie de ene Christus ontvangen, in Woord en Sacrament.

In het geheel van de Eucharistie heeft het Eucharistisch gebed een centrale plaats. Hierin bidt de priester vlak vóór de consecratie dat de Heilige Geest de gaven van brood en wijn

omvormt tot het Lichaam en Bloed van Christus. Zo zegt de priester in het derde Eucharistisch gebed:

> "Heilig dan deze gaven, met de dauw van uw Heilige Geest, dat zij voor ons worden tot Lichaam en Bloed van Jezus Christus onze Heer."

Tijdens de consecratie spreekt de priester, die krachtens zijn wijding door diezelfde Heilige Geest Jezus in Persoon vertegenwoordigt, over de gaven van brood en wijn de woorden uit die Jezus sprak tijdens het Laatste Avondmaal: "… dit is Mijn Lichaam dat voor u gegeven wordt" en "… dit is de beker van het nieuwe altijddurende Verbond, dit is Mijn Bloed dat voor u en velen wordt vergoten tot vergeving van de zonden." Hierdoor verandert de substantie van het brood in de substantie van het Lichaam van Christus en de substantie van de wijn in de substantie van het Bloed van Christus. Deze verandering noemen we 'transsubstantiatie'.[11] In het geheel van de Eucharistie komt Jezus, Gods mens geworden Woord, in ons midden in zijn lijden, dood en verrijzenis. Na de consecratie bidt de priester een tweede maal om de Heilige Geest:

> "Vervul ons van zijn Heilige Geest opdat men ons in Christus zal zien worden tot één lichaam en één geest."

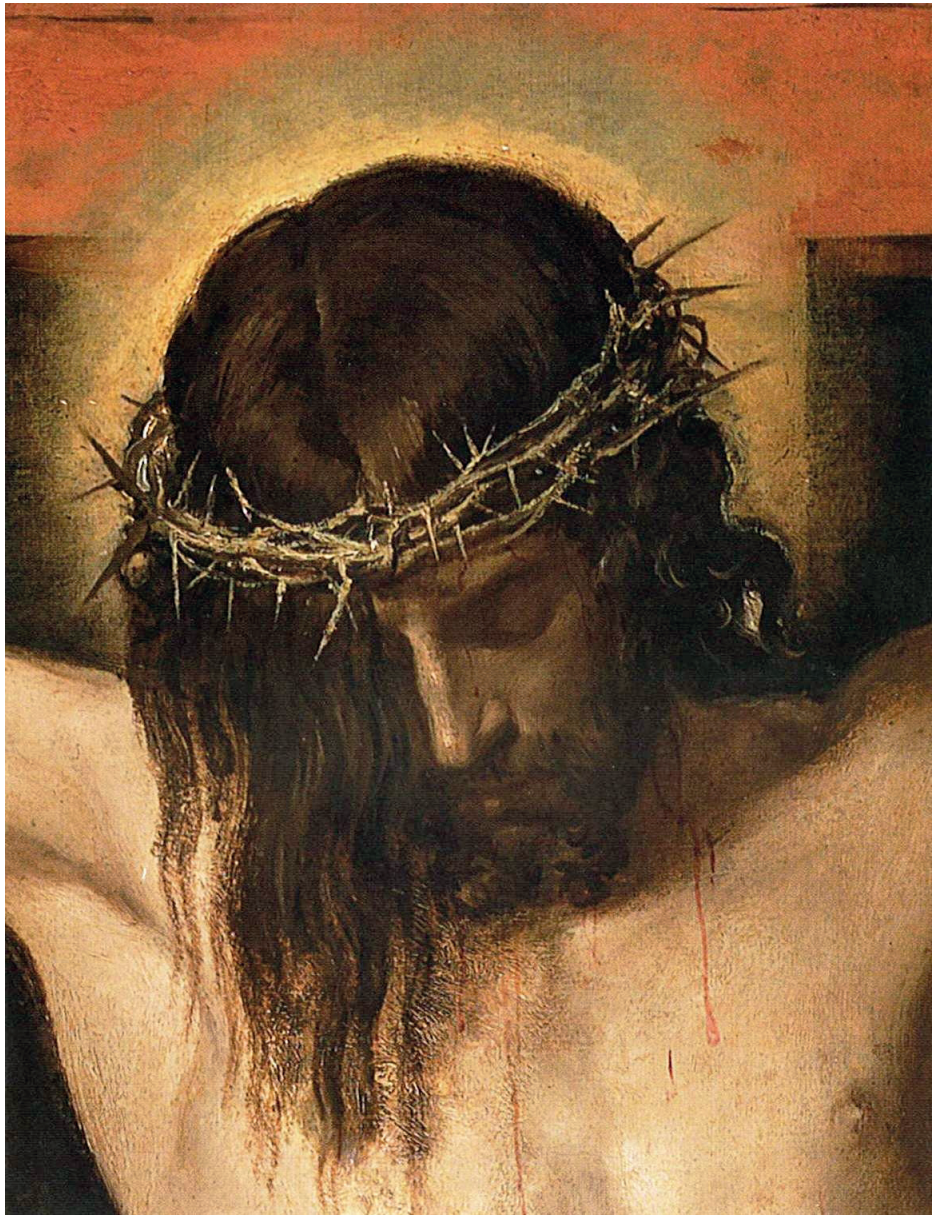
Hier wordt gebeden om de vrucht van de Eucharistie, namelijk dat de deelnemers aan de Eucharistie tot nieuwe mensen, tot Lichaam van Christus, worden omgevormd. Door deze vrucht van de Eucharistie worden wij geheiligd en aan Christus gelijkvormig gemaakt, zodat wij in de kracht van zijn offer ook in staat worden gesteld de offers op te brengen die de navolging

[11] Concilie van Trente, *Decreet over de allerheiligste Eucharistie*, hoofdstuk 4 (*DH* nr. 1642).

van Hem met zich meebrengt. De viering van de Eucharistie in het bewustzijn dat dit het kloppend hart van ons geloofsleven is, heeft daardoor een rechtstreeks verband met het dagelijks leven.

Als er geen priester beschikbaar is, kan een Woord- en Communieviering plaatsvinden, waarin ook uit de Heilige Schrift wordt gelezen en men de H. Communie kan ontvangen. In de H. Communie ontvangt men dan de vrucht van de Eucharistieviering, waarin Christus op eucharistische wijze aanwezig is. Daardoor kan men in ieder geval de vrucht van de Eucharistieviering ontvangen, als er geen priester beschikbaar is om de Eucharistie te vieren. In de vorm van een korte Woord- en Communieviering kunnen zieken en anderen die om diverse redenen de kerk niet kunnen bezoeken, de H. Communie thuis, in het zieken- of verpleeghuis ontvangen. Er is echter een essentieel verschil tussen de Eucharistieviering en de Woord- en Communieviering. Een Woord- en Communieviering wordt niet geleid door een priester, maar door een diaken, een pastoraal werker of een vrijwilliger. Daardoor ontbreekt in de Woord- en Communieviering de essentie van de Eucharistieviering, namelijk de onbloedige tegenwoordigstelling van Jezus' kruisoffer en zijn verrijzenis. In de Woord- en Communieviering wordt niet het paasmysterie gevierd. In de Woord- en Communieviering ontbreekt immers het Eucharistisch gebed met de consecratie, dat alleen door de priester kan worden gebeden, doordat hij krachtens zijn wijding in de persoon van Christus kan optreden.

Het is vanwege de onbloedige tegenwoordigstelling van Jezus' kruisoffer in de Eucharistie dat het verplicht is op zondag en overigens ook op andere verplichte feestdagen (Canon 1247 CIC/1983) de Eucharistieviering bij te wonen:

> “Het paasmysterie wordt door de Kerk, krachtens apostolische overlevering, die teruggaat tot de eigen dag van de verrijzenis van Christus, telkens gevierd op de achtste dag, die terecht ‘Dag des Heren’ of ‘zondag’ wordt genoemd. Op die dag moeten de christenen immers samenkomen om het Woord van God te aanhoren en aan de Eucharistie deel te nemen en zo het lijden, de verrijzenis en de heerlijkheid van de Heer Jezus te gedenken en dank te zeggen aan God, die hen, ‘door de opstanding van Jezus Christus uit de doden, heeft verwekt tot een nieuw leven van hoop’ (1 Petr. 1,3). De zondag is derhalve de oudste en de eerste feestdag, die aan de vroomheid van de gelovigen met zoveel nadruk moet worden voorgehouden, dat het ook een dag wordt van vreugde en vrij zijn van arbeid.” (*Sacrosanctum concilium* nr. 106)

Het Concilie maakt hier heel duidelijk waarom het voor een katholiek verplicht is op zondag aan de viering van de Eucharistie deel te nemen. Zondag is de ‘Dag des Heren’, omdat Jezus op een zondag uit de doden is verrezen. We vieren daarom op zondag uitdrukkelijk de verrijzenis van de Heer. En omdat zijn verrijzenis als de bekroning van zijn lijden en sterven in de Eucharistie wordt gevierd, is zondag een dag waarop je, als je je dat als katholiek realiseert, niets anders wilt dan aan de viering van de Eucharistie deel te nemen.

Wie het sacrament van de Eucharistie wil vieren en aan de communie wil deelnemen (dat wil zeggen in gemeenschap, *communio*, treden met de Heer), moet stilstaan bij de betekenis van dit sacrament en zich tevoren afvragen of hij/zij dit echt *wil* en/of *kan* ontvangen. Wie dit sacrament ontvangt, moet bereid zijn om zichzelf in het offer van Christus te laten opgaan. Het Conciliedocument *Lumen gentium* zegt hierover:

> “Deelnemend aan het eucharistisch offer, dat de oorsprong en het hoogtepunt van heel het christelijk leven is, dragen zij (d.w.z. de gelovigen) het goddelijk Offerlam (Christus) en zichzelf met Hem aan God op.” (nr. 11)

Voordat we deelnemen aan de Eucharistie dienen we ons af te vragen of we dat echt *willen*.

Tevens moeten we ons afvragen of we het sacrament van de Eucharistie tijdens de viering van de Eucharistie of een Woord- en Communieviering *kunnen* ontvangen, dat wil zeggen of we in de juiste gesteldheid verkeren en waardig zijn om het te ontvangen. Wie de heiligmakende genade van het

Doopsel door het bewust en vrij verrichten van een ernstig kwaad verloren is, dient die eerst te laten herstellen door bij een priester te biechten. Bovendien moet men ook geloven dat in de Eucharistie het kruisoffer onbloedig tegenwoordig wordt gesteld en dat men daarin werkelijk het Lichaam en Bloed van Christus, dus Hemzelf, ontvangt. Daarom is het voor het ontvangen van de Eucharistie vereist dat men in volledige gemeenschap met de Rooms-Katholieke Kerk is. Niet-katholiek gedoopten kunnen in volledige gemeenschap met de Rooms-Katholieke Kerk komen door het ontvangen van het sacrament van het Vormsel, waardoor wordt bezegeld dat zij het geloof dat de Rooms-Katholieke Kerk verkondigt, in volledigheid aannemen, inclusief het geloof in de Eucharistie. Overigens worden alle mensen die niet katholiek zijn of niet in de juiste gesteldheid verkeren om het sacrament van de Eucharistie te ontvangen, van harte uitgenodigd bij het communiceren met de armen gekruist op de borst naar voren te komen en de zegen te ontvangen.

In de Eucharistie geeft Jezus Zichzelf als voedsel om ons te sterken op onze weg naar het eeuwig leven. Daarom is de Eucharistie ook het onderpand van het eeuwig leven. Maar in de Eucharistie hebben we niet alleen deel aan Jezus' verrijzenis, maar ook aan zijn lijden en dood. Hoe ons leven ook loopt, altijd gaat ook bij ons Goede Vrijdag aan Pasen vooraf. De Eucharistie is een zeer bijzonder voedsel. Gewoon voedsel wordt in ons lichaam omgevormd tot de bestanddelen van ons lichaam. Bij de Eucharistie gebeurt het omgekeerde: wij worden omgevormd in de Eucharistie, waardoor onze gelijkvormigheid met Christus toeneemt en wij in staat worden gesteld Hem na te volgen in zijn liefde, ook – zoals Jezus zelf doet – jegens onze tegenstanders. En iedereen die Jezus in zijn liefde tot het uiterste navolgt, weet dat dit offers vergt.

De meest intense gemeenschap (*communio*) die ons in dit aardse leven geschonken wordt in de Eucharistie stelt ons daartoe in staat.

De betekenis van het brengen van offers wordt in de huidige hyper-individualistische cultuur die de Westerse wereld kenmerkt, niet zelden te weinig begrepen. De individualist,

die zichzelf als het ware op het podium zet en medemensen als toeschouwers ervaart, is in het algemeen in zichzelf opgesloten, gericht op het eigen presteren en het werken aan het eigen prestige. Hij kan zich voorstellen dat hij offers brengt om prestaties te leveren en het eigen prestige te verbeteren, maar niet dat hij, delend in het offer van Christus, offers brengt ten behoeve van medemensen, zeker niet als dat ten koste gaat van hemzelf. Omdat het begrip 'offer' moeilijk begrepen kan worden, is de betekenis van de Eucharistie sinds de tweede helft van de vorige eeuw van haar offerkarakter ontdaan en verengd tot de viering van een broederlijke maaltijd (vgl. *Ecclesia de Eucharistia*, nr. 10). De Eucharistie is echter in essentie een offer met een maaltijdkarakter. Ook de Eucharistie is als sacrament een teken dat datgene waarvan het een teken is ook werkelijk tegenwoordig stelt: onder de gedaanten van brood en wijn ontvangen wij het voedsel voor het eeuwig leven, het Lichaam en Bloed van Christus, dat betekent Christus Zelf, niet alleen als de Verrezen Heer, maar ook als de Heer die lijdt en sterft aan het kruis om onze verlossing van de erfzonde en andere zonden te bewerkstelligen. Deelnemen aan de Eucharistie betekent naast het delen in Christus' verrijzenis ook het delen in zijn lijden en sterven, dus zijn offer (*Ecclesia de Eucharistia*, nr. 12).

Hieronder noem ik twee belangrijke offers die de deelname aan de Eucharistie van ons kan vergen en waartoe die ons ook in staat stelt: de deelname aan het offer van zijn getuigenis en aan dat van zijn liefde.

1.3 Delen in het offer van Jezus' getuigenis

Wat brengt de ontmoeting met de levende Heer, het kostbaarste dat God ons schenkt in deze wereld, in ons teweeg? Deze ontmoeting kan in ons gevoelens van vreugde, dankbaarheid en liefde voor Jezus teweegbrengen. Het kan echter ook gebeuren dat we in perioden waarin ons geestelijk leven dor is, we gestrest zijn of onder grote zorgen gebukt gaan, bij het vieren en ontvangen van de Eucharistie geen bijzondere gevoelens hebben. Maar dit maakt niet ongedaan dat ook dan de Eucharistie in alle objectiviteit de ontmoeting met de levende Heer blijft en daarmee de oorsprong en het hoogtepunt van het christelijke leven, waarin we de hoogste mate van genade en kracht ontvangen die mogelijk is. Dit geldt onafhankelijk van de gevoelens die wij bij de viering van de Eucharistie al dan niet hebben. In dit verband is het raadzaam ons de volgende wijze woorden voor ogen te houden van de Vietnamese kardinaal Franciscus-Xaverius Nguyễn Văn Thuận uit diens boek *De weg van de hoop*:

> "Sommige mensen gaan alleen naar de Mis wanneer zij ernaar verlangen en in vrome stemming zijn. Zij denken dat men dan alleen oprecht is tegenover God. Zij vergissen zich. Bij het meevieren van de Heilige Mis gaat het er niet om of je in de juiste stemming bent en of je er vindt wat je op dat moment zoekt. Als je je bewust zou zijn van de waarde van de Eucharistie, zou je naar de Mis komen, hoe ver je ook van de kerk vandaan bent of in welke omstandigheden je ook verkeert. Hoe groter het offer is dat van je gevraagd wordt, des te meer kun je je liefde tot God tonen."[12]

[12] Franciscus-Xaverius Nguyễn Văn Thuận, *De weg van de hoop: Een Blijde Boodschap uit de gevangenis*, Tegelen: St. Petrus Canisiusstichting, 2000, nr. 345, pp. 103-104.

Kardinaal Nguyễn Văn Thuận spreekt hier vanuit eigen ervaring. Zes dagen na zijn benoeming tot aartsbisschop-coadjutor van Saigon op 24 april 1975 werd hij, nadat de communisten Saigon veroverd hadden, gedurende dertien jaar gevangengezet in een heropvoedingskamp. Negen jaar daarvan moest hij doorbrengen in eenzame opsluiting in een cel zonder ramen, waarin hij bijna stikte van de hitte en gebukt ging onder de angst om krankzinnig te worden. Gedurende deze tijd zag hij toch kans boodschappen te sturen naar de katholieken in zijn aartsbisdom, die hij schreef op kleine stukjes papier. Deze boodschappen zijn later verzameld en uitgegeven in het boek waaruit het boven vermelde citaat is genomen. Hij vierde de Eucharistie in het stikdonker met drie druppeltjes wijn en een druppel water in de hand. De miswijn en de hosties waren in het grootste geheim naar binnen gesmokkeld. Ondanks zijn gevoel van dat moment en de omstandigheden waaronder hij verkeerde, bleef hij zich bewust van de waarde van de Eucharistie. Hij vierde de Eucharistie om het offer te kunnen brengen dat van hem gevraagd werd: trouw te blijven aan Christus ondanks de verschrikkingen die hij daarvoor moest doorstaan: een verblijf van negen jaar in eenzame opsluiting en vervolgens nog vier jaar in een gevangenis met anderen, waarbij constant pressie op hem werd uitgeoefend om zijn geloof in Christus op te geven.[13] Toch hield hij vol, zich bewust van het feit dat de aanwezigheid van de Heer in het sacrament van de Eucharistie hem daartoe in staat zou stellen. Dit schreef hij ook in een van zijn boodschappen aan de katholieken van zijn aartsbisdom:

> “De aanwezigheid van de Heer moet meer voor je zijn dan een gevoelsaangelegenheid. Heel je wezen moet in de ban komen van zijn aanwezigheid, opdat Hij je kan ondersteunen en in liefde leiden.”[14]

[13] Franciscus-Xaverius Nguyễn Văn Thuận, *Vijf broden en twee vissen: Het getuigenis van een bisschop*, Tegelen: Sint Petrus Canisiusstichting, 2000, Hoofdstuk IV ‘Mijn vierde brood: Mijn enige kracht is de Eucharistie’.
[14] Franciscus-Xaverius Nguyễn Văn Thuận, *De weg van de hoop*, op. cit., nr. 241, p. 68.

De deelname aan de Eucharistie hield voor kardinaal Nguyễn Văn Thuận in: trouw te blijven getuigen van Jezus, hoe zwaar hij ook geprest werd om Hem te verloochenen en zich tot communist te laten heropvoeden. Maar het was een vruchtbaar offer. De boodschappen die hij op snippers papier naar buiten liet smokkelen, zijn ook voor ons geloofsleven en onze beleving van de Eucharistie van onschatbare waarde.

Kardinaal Nguyễn Văn Thuân vierde de Eucharistie, waardoor heel zijn wezen in de ban kwam van Jezus' aanwezigheid in dit sacrament. Je zou met de titel van deze brief kunnen zeggen: heel zijn hart klopte vurig van liefde voor de Heer, die in de Eucharistie onder ons komt. Dit bracht hem ertoe te delen in Jezus' offer van het getuigenis. Jezus Zelf bleef ook trouw aan de zending die Hij van zijn Vader had ontvangen, ondanks de doodsangst die Hij naar zijn menselijke natuur onderging vlak vóór zijn gevangenneming in de Hof van Olijven. Hier verwoordt Jezus zijn aanvechtingen in zijn gebed tot zijn Hemelse Vader aldus: "Vader als Gij wilt, laat dan deze beker aan Mij voorbijgaan. Maar toch: niet mijn wil, maar uw wil geschiede" (Lc. 22,42). Johannes Paulus II, persoonlijk bewogen door Jezus' doodstrijd, schrijft hierover:

> "Ofschoon diep getroffen, vlucht Jezus niet voor zijn 'uur'. 'Zal ik dan zeggen: "Vader redt Mij uit dit uur?" Nee, want juist daarom ben Ik gekomen: met het oog op dit uur' (Joh. 12,27)." (*Ecclesia de Eucharistia* nr. 4)

Nog steeds worden over de hele wereld veel christenen onder druk gezet, vervolgd en vermoord vanwege hun trouw aan Christus in navolging van zijn trouw aan zijn Vader. In West-Europa worden we weliswaar als christenen niet met de dood bedreigd, maar kan het ons ook heel moeilijk worden gemaakt

als mensen weten dat we praktiserend katholiek zijn. Bij de koffie op ons werk, tijdens een borrel of een familiefeestje moeten we ons verantwoorden voor alle schandalen in de Kerk, het feit dat de Kerk leert dat euthanasie en abortus ernstig kwade handelingen zijn en hoe we kunnen geloven in een God die zoveel lijden in de wereld toelaat. De toelating tot sommige beroepen kan soms heel moeilijk zijn als bekend is dat we overtuigd katholiek zijn. Het getuigenis van kardinaal Nguyễn Văn Thuận laat ons zien waar we de kracht vandaan halen om het offer van de trouw aan Jezus op te brengen en dat is in de gemeenschap met Christus in het sacrament van de Eucharistie.

1.4 Deelnemen aan Jezus' liefde

De deelname aan Jezus' offer in de Eucharistie kan en moet zich ook uiten in belangeloze liefdevolle inzet voor medemensen. Een van de bekendste heiligen op dit gebied is de Heilige Moeder Teresa van Calcutta. Deze religieuze van Albanese afkomst trad in bij de Congregatie van Onze Lieve Vrouw van Loreto, die haar uitzond naar India om daar lerares te zijn aan een school. Toch wist Moeder Teresa dat God haar tot iets anders riep. En deze roeping ontdekte zij op een perron van een groot treinstation in Calcutta. Zij zag daar op het perron een man liggen, die letterlijk stierf van de dorst. Maar iedereen haastte zich langs hem heen, naar de uitgang van het station of naar de trein zonder acht op hem te slaan. Moeder Teresa nam de man in haar armen en smeekte voorbijgangers om een glas water. Maar omdat niemand haar te hulp schoot stierf de man van dorst in haar armen. Hij stierf, dat wel, maar altijd nog in de liefdevolle armen van een medemens, Moeder Teresa. Op dat moment realiseerde zij zich tot welk offer de Heer haar riep. Met toestemming van paus Pius XII verliet zij in 1948 haar congregatie. Zij opende een

huis waar stervende mensen die zomaar op straat lagen en naar wie niemand omkeek, liefdevol werden verzorgd. En als ze leden aan een ongeneeslijke ziekte, konden zij in ieder geval op een waardige, menselijke wijze sterven in een liefdevolle

omgeving. Voor dit werk stichtte Moeder Teresa in 1950 ook een congregatie: de Missionarissen van Naastenliefde. Onder de leden van deze congregatie bevinden zich vele oud-leerlingen van de school waaraan zij lesgaf.

Moeder Teresa vertelde tijdens een documentaire die de BBC over haar werk maakte, aan de journalist Malcolm Muggeridge dat de H. Mis het geestelijk voedsel was dat haar staande hield: “zonder hetwelk … zij geen enkele dag of uur van het leven van toewijding dat zij gekozen heeft zou kunnen volhouden.”[15] Terwijl we Jezus in de Eucharistie ontmoeten onder de gedaanten van brood en wijn, zo ontmoeten wij Hem, aldus Moeder Teresa, in de gedaante van vlees en bloed in onze naaste. Daarbij verwijst zij naar de woorden van Jezus uit het 25ste hoofdstuk van het Evangelie volgens Matteüs: “Ik zeg u: al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van Mijn broeders, hebt gij voor Mij gedaan” (Mt. 25,40).[16] De prikkel, het vuur en de kracht voor wat Moeder Teresa en haar zusters doen, komen van Christus en het sacrament van de Eucharistie. Om die reden begint hun dag ook met de Eucharistieviering.[17]

> “Zonder Hem zouden wij niets kunnen uitrichten. En het is daar op het altaar, dat wij onze lijdende armen ontmoeten. En in Hem, dat wij zien dat lijden een middel tot grotere liefde en grotere edelmoedigheid kan worden.”[18]

Het gaat bij de liefde waartoe Jezus ons oproept, nooit alleen maar om anderen helpen en ook niet alleen om medelijden met medemensen in nood. Iedereen kan medelijden voelen met de naaste die minder heeft, gebrek lijdt of onder een zwaar

[15] M. Muggeridge, *Iets moois voor God*, Venlo: Van Spijk, 1991 (4de ed.). p. 42.
[16] *Ibid*., p. 59.
[17] *Ibid*., p. 81.
[18] *Ibid*.

lijden gebukt gaat. Het gaat ook niet om een ideaal. In een gesprek zei een hindoe eens tegens Moeder Teresa dat hindoes en christenen beiden sociaal werk doen, maar dat hindoes het voor *iets* doen en christenen voor *iemand*, Christus, die zij herkennen in de lijdende medemens.[19] Liefdevol handelen jegens medemensen is, zo zegt Moeder Teresa,

> "een voortdurend contact met de werkende Christus (…), hetzelfde contact dat wij gedurende de H. Mis hebben en in het Heilig Sacrament. Dáár ontmoeten wij Jezus in de gedaante van brood. Maar hier, in de achterbuurten, in het gebroken lichaam, in de kinderen zien wij Christus en raken wij Hem aan."[20]

Jezus kunnen we niet zien. We ontmoeten Hem in dit leven in zijn Woord, in zijn Lichaam en Bloed onder de gedaanten van brood en wijn, in de Kerk als volk van God alsook in de naaste in nood. We kunnen onze liefde tonen door in het gebed en de *lectio divina* (het biddend overwegen van teksten uit de Heilige Schrift) tijd voor Hem uit te trekken en ons tot Hem te richten. We doen dat in het bijzonder door deel te nemen aan de Eucharistie en ook door bij Hem te zijn, biddend en mediterend in stilte, wanneer de hostie, zijn Lichaam, in de monstrans op het altaar wordt uitgesteld om Hem te aanbidden. Heel concreet kunnen we onze liefde voor Hem uiten door onze zorg voor de medemens in nood. Moeder Teresa is daarin ons voorbeeld, met name omdat zij aan de ene kant de viering van het offer in de Eucharistie, waarin we Jezus niet alleen als de Verrezen Heer ontmoeten, maar ook als de Heer die voor ons lijdt, en aan de andere kant de zorg voor de medemens, in wie we dezelfde Jezus ontmoeten, op één lijn stelt.

[19] *Ibid*., p. 87.
[20] *Ibid*., pp. 87-88.

We hebben niet allemaal dezelfde roeping van God ontvangen. Maar hoe dan ook, allemaal hebben wij als christenen de roeping om de liefde die we ontvangen in het voedsel voor het eeuwig leven, de Eucharistie, door te geven aan onze naaste. Dat doet een actieve religieus, zoals Moeder Teresa door actieve liefdeswerken jegens zwerfkinderen en in de steek gelaten ouderen. Maar ook een contemplatieve zuster, die de Heer plaatsvervangend aanbidt voor mensen die te weinig of nooit bidden, opdat ook zij bij God genade zullen vinden. Dat doet een priester door Christus in Persoon te vertegenwoordigen, het met toewijding vieren van de Eucharistie en het verkondigen van het geloof in prediking en catechese, opdat zoveel mogelijk mensen Jezus leren kennen. Ook een diaken doet dat doordat hij door zijn wijding (op sacramentele wijze) de dienstbaarheid van Jezus in de verkondiging, de liturgie en de diaconale liefdewerken tegenwoordig stelt. Dat doen ook pastoraal werkers, catechetisch medewerkers of diaconaal assistenten en talrijke andere vrijwilligers doordat zij de priester in zijn taken bijstaan in het pastorale werk. Ouders doen dat belangeloos tegenover hun kinderen. Mantelzorgers doen dat bij familieleden, vrienden of buren die zichzelf niet meer kunnen verzorgen. De priester viert elke dag de Eucharistie. Maar het is essentieel dat al deze mensen minstens elke zondag de Levende Heer ontmoeten en aanbidden en zo mogelijk ook op doordeweekse dagen. In deze oorsprong en dit hoogtepunt van het christelijk leven vinden zij de liefde, de kracht en de inspiratie om Hem ook in hun medemensen te ontmoeten.

De parochie of lokale geloofsgemeenschap die Eucharistie viert moet om deze reden ook een diaconaal gezicht ontwikkelen. In de beleidsnota *Hoopvol op weg naar een missionaire toekomst*, gepubliceerd in de Adventstijd 2008, is dan ook benadrukt

dat in de parochies – en trouwens ook op bovenparochieel niveau – diaconale projecten moeten worden opgezet.[21] Onze diocesane diaconale werkers kunnen de parochies daarbij de helpende hand bieden. In de parochies zijn het de diaconale assistenten, toegeruste vrijwilligers met een zending van de bisschop, die concrete diaconale projecten opzetten. Voor deze diaconale assistenten organiseert het aartsbisdom sinds 2016 een speciale cursus van twee jaar. In de beleidsnota *Het pastoraal-liturgisch beleid in de parochies van het Aartsbisdom Utrecht* van 2 februari 2011, het feest van de Opdracht van de Heer of Maria Lichtmis, is in elke parochie één van de kerken als eucharistisch centrum aangewezen, d.w.z. als een kerk waar op elke zondag en elk hoogfeest de Eucharistie wordt gevierd.[22] Om de relatie tussen de Eucharistie en de diaconale liefdeswerken te benadrukken is er in de genoemde beleidsnota uit 2011 benadrukt dat het eucharistisch centrum ook het centrum in de parochie moet worden van waaruit – naast pastorale en catechetische activiteiten – ook diaconale activiteiten ondersteund worden.[23]

Wie zich realiseert wat de essentie van de Eucharistie is, kan maar één ding verlangen: dat allen de Eucharistie (weer) als het kloppend hart van het geloof gaan zien.

[21] Bisdomstaf van het Aartsbisdom Utrecht, *Hoopvol op weg naar een missionaire toekomst: Pastoraal beleidsplan van het Aartsbisdom Utrecht* (december 2008), zie: www.aartsbisdom.nl/wp-content/uploads/2017/07/Pastoraal-beleidsplan-Aartsbisdom-Utrecht.pdf, nr. 9.

[22] Bisdomstaf van het Aartsbisdom Utrecht, *Het pastoraal-liturgisch beleid in de parochies van het Aartsbisdom Utrecht* (2 februari 2011), zie: www.aartsbisdom.nl/wp-content/uploads/2017/07/Het-pastoraal-liturgisch-beleid-in-de-parochies-van-het-Aartsbisdom-Utrecht.pdf, pp. 2-3.

[23] *Ibid*., p. 5.

2. Hoe kan de Eucharistie (weer) als het kloppend hart van het katholieke geloof worden beleefd?

De vraag is op welke wijze het geloof in de Eucharistie kan worden verdiept of de betekenis ervan kan worden (her) ontdekt. Want we moeten ook constateren dat op veel plaatsen het besef van de centrale betekenis van het sacrament van de Eucharistie sinds de jaren zestig van de vorige eeuw op de achtergrond is geraakt en soms zelfs geheel uit het oog is verloren. En ook al zal een – zij het beperkt – aantal katholieken zich nog bewust zijn van de essentiële plek van de Eucharistie in ons geloofsleven, het besef hiervan kan niet voldoende worden verdiept. Dit is het doel van het *Jaar van de Eucharistie* in ons aartsbisdom: de Eucharistie (weer) centraal stellen in ons geloofsleven, persoonlijk en in onze parochies. Het *Jaar van de Eucharistie* biedt daartoe unieke mogelijkheden, waarvan ik er hieronder enkele in het bijzonder noem.

2.1 Opening en afsluiting van het Jaar van de Eucharistie in het eucharistisch centrum

Om het belang van de Eucharistie te benadrukken en tevens om de priester een (meer) vaste plek in de parochie te geven, is – zoals in hoofdstuk 1 al is gememoreerd – in 2011 in elke parochie een eucharistisch centrum aangewezen, een kerk waar op zondagen en hoogfeesten altijd de Eucharistie wordt gevierd. Het *Jaar van de Eucharistie* krijgt een bijzonder accent als het wordt geopend en afgesloten met één gezamenlijke Eucharistieviering voor de hele parochie in het eucharistisch centrum. De bundeling van krachten in deze viering door de inzet van koren, kosters, lectoren en misdienaars/acolieten van alle

afzonderlijke geloofsgemeenschappen maakt dat alle geloofsgemeenschappen zich erbij betrokken voelen. De ervaring leert dat veel katholieken die aanvankelijk aangeven dat zij niet meer naar de kerk gaan als hun eigen kerkgebouw wordt gesloten, het een inspirerende ervaring vinden om weer eens in een goed gevulde kerk rond het altaar van de Heer verzameld te zijn, met een luisterrijke viering die allen verheft en bemoedigt en die vreugde en bezieling uitstraalt. Door het *Jaar van de Eucharistie* te openen en af te sluiten in één gezamenlijke viering van de Eucharistie voor heel de parochie in het eucharistisch centrum, worden zij geholpen om zich voor te bereiden op een toekomst die onvermijdelijk in hoog tempo op ons afkomt, namelijk dat er in de parochie slechts één of enkele kerkgebouwen overblijven.

Tevens kan in de gezamenlijke viering bij gelegenheid van de opening van het *Jaar van de Eucharistie* een toelichting gegeven worden op een gezamenlijk Adventsproject en kunnen gaven voor de voedselbank of een ander goed doel bij de offerandeprocessie worden aangedragen om de band tussen Eucharistie en diaconie gestalte te geven.

2.2 Beeld voor het Jaar van de Eucharistie

Voor het *Jaar van de Eucharistie* is als beeld gekozen het schilderij 'De Emmaüsgangers' (1648) van Rembrandt van Rijn (Musée du Louvre, Parijs). Centraal is de verrezen Christus afgebeeld die door twee van zijn leerlingen herkend wordt doordat Hij voor hen het brood breekt. Dat blijft Hij voor ons doen in de Eucharistie.
Dit beeld van de Emmaüsgangers zal op banners en andere uitingen van het *Jaar van de Eucharistie* te zien zijn, hopelijk in al onze kerken en op andere plaatsen.

2.3 Hymne voor het Jaar van de Eucharistie

Als hymne voor het Jaar van de Eucharistie is het lied gekozen: 'Gij zelf zijt, Heer' (uit: 'Laus Deo', 2000, bisdom Roermond). Dit lied bezingt Christus als het levende Brood.[24]

2.4 Gebeden voor het Jaar van de Eucharistie

Er zal een speciaal gebed door het aartsbisdom aangereikt worden om gezamenlijk of persoonlijk te kunnen bidden, om het *Jaar van de Eucharistie* aan God op te dragen. Tevens zal er een gebed komen dat dient om – op voorspraak van mgr. Alphons Ariëns – te bidden om roepingen tot het priesterschap.

[24] Voor de tekst en bladmuziek: zie blz. 51.

Priesters zijn onontbeerlijk voor de viering van de Eucharistie. De priesteropleiding van het Aartsbisdom Utrecht is vernoemd naar mgr. dr. Alphons Ariëns (1860-1928). Het hart van deze Utrechtse priester klopte vurig voor Christus' aanwezigheid in het sacrament van de Eucharistie. Hij was Christus zeer toegewijd, alsook zijn medemens, vooral fabrieksarbeiders

in Twente die onder miserabele omstandigheden moesten leven en werken. zijn liefde voor en geloof in de Eucharistie waren groot en een wezenlijke inspiratiebron voor zijn leven als herder voor zijn mensen. Hij was zelfs bereid zijn miskelk – gekregen bij zijn priesterwijding – te verkopen om noodlijdenden te kunnen helpen en onrecht te bestrijden. In dit *Jaar van de Eucharistie* willen wij extra bidden om roepingen tot het priesterschap en voor hen die daartoe nu een opleiding en vorming ontvangen.

2.5 Eucharistische aanbidding

Het verdient aanbeveling in de parochies regelmatig eucharistische aanbidding te houden, in een afzonderlijke viering – het Lof – of bijvoorbeeld vóór of na de zondagse of ook een doordeweekse Eucharistieviering, waarbij gelegenheid wordt gegeven tot stil gebed, vooral in het eucharistisch centrum. Tijdens de aanbidding kunnen mensen uitgenodigd worden om een kaarsje bij het Allerheiligst Sacrament aan te steken en/of er een gebedsintentie te schrijven en neer te leggen. Vooral Sacramentsdag leent zich daartoe. Op dit hoogfeest verdient het tevens aanbeveling een feestelijke Sacramentsprocessie te houden, in de kerk, in de pastorietuin of – indien mogelijk – ook op de openbare weg, met onder meer communicanten en andere kinderen, vormelingen en hun ouders, de pas gehuwden en mensen die in het afgelopen jaar een dierbare hebben verloren. Na de Avondmis op Witte Donderdag wordt reeds veelal gelegenheid gegeven tot stil gebed bij het Allerheiligst Sacrament op het rustaltaar. Hoe zinvol en inspirerend is niet het waken met onze Heer Jezus juist op dat moment, waarop we gedenken dat Hij in doodsangst bad tot zijn Hemelse Vader in de Hof van Olijven, vlak vóór zijn gevangenneming, en Hij tot Petrus, Jacobus en

Johannes zei: “Ik ben bedroefd tot stervens toe. Blijft hier en waakt met Mij.” (Mt. 26,38)

Ook bijeenkomsten van jongeren blijken vruchtbare momenten te zijn voor een eucharistische aanbidding. Hierbij ondervinden zij hoe mooi het is om in stil gebed rond de Heer verzameld te zijn, een kaars voor Hem aan te steken en zo te groeien in vriendschap met Jezus. Bovendien worden zij zo geholpen om persoonlijk tot Hem te bidden. De jaarlijkse jongerendag op Palmzondag, georganiseerd door het jongerenpastoraat van het aartsbisdom, wordt altijd afgesloten met een eucharistische aanbidding, waarbij tevens gelegenheid wordt geboden om te biechten. Van deze gelegenheid maken vele aanwezige jongeren ook gebruik. Voor sommigen onder hen is dat de eerste keer dat zij Jezus’ barmhartige liefde ontmoeten in dat sacrament.

De aanbidding van de Heer in een geconsacreerde hostie die wordt uitgesteld, de vrucht van de onbloedige presentstelling van Jezus’ kruisoffer in de Eucharistie, maakt het gelovigen mogelijk om enige tijd in stil gebed bij de Heer aan de voet van het kruis te verblijven, zoals Maria, de moeder van Jezus, enkele andere vrouwen en Johannes, de jongste apostel en evangelist, dat deden op Golgotha. Dit helpt hen om bewust de offers in hun eigen leven in dat van Christus te laten opgaan.

In het *Heilig Jaar van de Barmhartigheid* zijn tijdens bedevaarten naar Lourdes alsook op andere momenten in parochies vieringen van Barmhartigheid gehouden: een Woorddienst met aansluitend aanbidding van het Allerheiligst Sacrament. Tijdens de aanbidding is er biechtgelegenheid.

Juist in de Veertigdagentijd helpen deze vieringen van Barmhartigheid om tot verzoening te komen met God, met de ander en met zichzelf. Deze vieringen kunnen evenwel het gehele jaar gehouden worden. Juist de combinatie van Woorddienst, aanbidding en biechtgelegenheid kan mensen tot de Heer brengen. Ook het *Jaar van de Eucharistie* leent zich heel goed voor het houden van vieringen van Barmhartigheid.

2.6 Catechese over de Eucharistie

Het *Jaar van de Eucharistie* biedt een bijzondere aanleiding om catechese te geven voor diverse leeftijdsgroepen over de Eucharistie. De catechese zou kunnen plaatsvinden na de zondagse Eucharistieviering of op een parochieavond, eventueel gecombineerd met een Eucharistieviering en aanbidding. Deze parochiecatechese over de betekenis van de Eucharistie en de vorming van een eucharistische spiritualiteit kan worden gegeven door een priester, diaken, pastoraal werker of catecheet met een zending van de bisschop, maar ook door de aartsbisschop, mgr. Hoogenboom en mgr. Woorts vanuit het perspectief van de Heilige Schrift, de Traditie en de documenten van het kerkelijk leergezag. Laatstgenoemde zal dat ook graag doen vanuit het perspectief van de liturgie en de christelijke kunst. De rector van het Ariënsinstituut kan in de parochie worden uitgenodigd om een lezing te houden over de essentiële relatie tussen de Eucharistie en het priesterschap, waardoor het *Jaar van de Eucharistie* ook kan worden benut voor het wekken van priesterroepingen. Ook de jaarlijkse dag voor de gebedsgroepen voor roepingen zal in dit teken worden geplaatst.

Men kan ook in de verkondiging ingaan op elementen van de Eucharistie, onder meer door de betekenis van gebruiken toe te lichten: wat is bijvoorbeeld de betekenis van het maken van de kruistekens op voorhoofd, mond en hart als wij het Evangelie gaan horen? Wat is de betekenis van de vermenging van water met de wijn bij de bereiding van de gaven? Rondleidingen door kerken en sacristieën, bijvoorbeeld met ouders van communicanten, kunnen veel bijdragen aan het dieper verstaan van de viering van de Eucharistie.

Veel boeken en artikelen zijn geschreven over de Eucharistie. Deze kunnen een leidraad zijn voor verdiepingsbijeenkomsten. Als voorbeeld noemen wij hier het boek *Verhef je hart. Paus Franciscus over de Eucharistie* van Samuel Goyvaerts.[25]

[25] S. Goyvaerts, *Verhef je hart. Paus Franciscus over de Eucharistie*, Antwerpen/Baarn: Halewijn/Adveniat, 2019, ISBN 978-90-8528-518-2.

2.7 De verhouding tussen het aantal Eucharistievieringen en het aantal Woord- en Communievieringen

Het *Jaar van de Eucharistie* leent zich ook voor een bezinning op de verhouding tussen het aantal Eucharistievieringen en het aantal Woord- en Communievieringen. De Woord- en Communieviering in haar huidige vorm kan in parochiekerken de Eucharistieviering niet blijvend vervangen. In de Woord- en Communieviering wordt weliswaar uit de Schrift gelezen en kan men de Heer ontmoeten en zich met Hem verenigen door de vrucht van de Eucharistieviering te ontvangen, maar ontmoet men niet de Heer in de tegenwoordigstelling van zijn lijden, kruisdood en verrijzenis in de viering van dit sacrament, dat wil zeggen in de viering van het paasmysterie. Sinds de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw zijn in vrijwel alle parochies van ons aartsbisdom de Woord- en Communievieringen een steeds groter onderdeel van het liturgisch aanbod geworden. De uitzondering is op veel plaatsen regel geworden; dat wat bedoeld was en is als een oplossing voor een noodsituatie (als een priester onverwacht uitvalt), is tot één van de vaste, ruim van te voren ingeplande, varianten van vieren geworden. Veel gelovigen kennen daardoor niet of nauwelijks meer het hiervoor genoemde wezenlijke onderscheid tussen een Eucharistieviering en een Woord- en Communieviering.

Eind 2018 heeft de Nationale Raad voor Liturgie de Liturgische handreiking *Zondagsviering bij afwezigheid van een priester*[26] uitgebracht. Deze handreiking voorziet in de mogelijkheid van een Woord- en Communieviering, maar dan in de vorm van een noodoplossing, wanneer voor een

[26] Nationale Raad voor Liturgie, *Zondagsviering bij afwezigheid van een priester: een algemeen kader en liturgische vormgeving*, ‘s-Hertogenbosch, 2018.

geplande Eucharistieviering door onvoorziene omstandigheden plotseling geen priester beschikbaar blijkt te zijn, zoals boven geschetst. Dan kan volgens genoemde handreiking een Woord- en Communieviering plaatsvinden, maar volgens een korte ritus, niet in de vorm waarin die in de meeste van onze parochies voorkomt en waar de lengte van een Woord- en Communieviering die van een Eucharistieviering benadert.

Over de implementatie van de Liturgische handreiking *Zondagsviering bij afwezigheid van een priester* in het aartsbisdom zullen eerst het Metropolitaan Kapittel en de Priesterraad worden geconsulteerd. Deze implementatie zal in het aartsbisdom geleidelijk plaatsvinden. Overigens zien we een spontane ontwikkeling waardoor de richtlijnen voor de Woord- en Communievieringen uit de Liturgische handreiking als het ware al vanzelf geïmplementeerd worden. Want het aantal Woord- en Communievieringen is in de laatste jaren sterk aan het dalen doordat veel kerken gesloten zijn, waardoor er minder behoefte aan is.

Voor het sluiten van kerkgebouwen zijn er financiële criteria. De parochie moet de kosten voor het onderhoud en eventuele restauratie van kerkgebouwen structureel kunnen opbrengen. Daarnaast zijn er pastoraal-liturgische criteria voor de sluiting van kerkgebouwen: het geringe aantal kerkgangers, het gebrek aan vrijwilligers of hun hoge leeftijd waardoor valt te voorzien dat zij niet al te lang meer actief kunnen zijn. Onder deze pastoraal-liturgische criteria valt ook de frequentie waarmee in een kerk Eucharistie kan worden gevierd. Wanneer deze frequentie heel laag is, kan dat ook een reden zijn om kerksluiting te overwegen. Hierbij moet ook de zondagsplicht worden verdisconteerd, die in het eerste hoofdstuk al is genoemd: elke katholiek is in principe verplicht en moet ook in

de gelegenheid worden gesteld om op zondagen en op andere verplichte feestdagen deel te nemen aan de Eucharistieviering, de oorsprong en het hoogtepunt van het christelijk leven. Bovendien heeft een groeiend aantal pastoraal werk(st)ers het verlangen zich in de parochies te wijden aan catechese, diaconie en opbouwwerk, in plaats van voor te gaan in liturgische vieringen.

Het streven moet zijn om parochianen zoveel mogelijk te laten deelnemen aan Eucharistievieringen. Wanneer in een kerk op een zondag geen Eucharistie kan worden gevierd, dan kan dat een reden zijn om die kerk op de desbetreffende zondag te sluiten en de leden van de desbetreffende geloofsgemeenschap ertoe te bewegen naar een andere kerk in de buurt te gaan waar wel Eucharistie wordt gevierd. Het is dan zaak de leden van de werkgroep of koren en andere vrijwilligers van de geloofsgemeenschap waarvan de kerk die zondag gesloten is, een actieve rol te geven als misdienaar/acoliet en lector of anderszins in de Eucharistieviering die in de naburige kerk zal plaatsvinden.

2.8 Bedevaarten

Bedevaarten bieden door de dagelijkse viering van de Eucharistie ook de mogelijkheid om het essentiële belang hiervan te onderstrepen. Sommige mensen die voor het eerst de driejaarlijkse aartsdiocesane bedevaart naar Lourdes meemaken, zien bij het begin ervan op tegen de dagelijkse Eucharistieviering, die, wat het aartsbisdom betreft, vast onderdeel van elke bedevaart moet zijn. Na afloop van de bedevaart zijn zij praktisch altijd heel enthousiast over de dagelijkse viering van de H. Mis. Zo (her)ontdekken zij de betekenis van de Eucharistie als oorsprong en hoogtepunt van

het christelijk leven. Nogal wat deelnemers aan bedevaarten naar Lourdes die het christelijk geloof niet meer praktiseren, pakken na afloop van de bedevaart de draad weer op en gaan in hun thuisparochie weer deelnemen aan de zondagse Eucharistieviering.

2.9 Mariavieringen

Maria is de eerste van ons allen die onze Heer Jezus mocht ontvangen en leren kennen. Niet alleen in haar schoot is Hij vlees en bloed geworden, maar in heel haar wezen. Als geen ander is haar leven deel van de Gemeenschap in Gods liefde. Zowel periodes in het kerkelijk jaar als de Advent, de Mariamaand mei en de Rozenkransmaand oktober als bijzondere feesten of gedachtenissen van Maria kunnen verbonden worden met het *Jaar van de Eucharistie*. Wij kennen het Marialof of de Mariavespers met aanbidding van het Allerheiligst Sacrament om met Maria tot Christus te gaan. Van dit laatste is een digitaal liturgieboekje beschikbaar.[27]

2.10 Misdienaars- en Kostersdagen

Misdienaars/acolieten en kosters zijn de naaste medewerkers bij de vieringen in onze kerken. Zij verdienen daarom bijzondere aandacht en waardering. Het aartsbisdom organiseert elk jaar een Misdienaarsdag en in de afzonderlijke regiovicariaten ook Kostersdagen. Deze dagen lenen zich bij uitstek voor catechese respectievelijk lezingen over de Eucharistie.

2.11 De Eerste Heilige Communie

De voorbereiding op en de viering van de Eerste Heilige Communie is voor de communicanten een hoogtepunt in hun vereniging met onze Heer Jezus en zijn Kerk. In een van de recente vergaderingen van de Priesterraad is uitgebreid gesproken over de voorbereiding van kinderen op de Eerste Heilige Communie. De Eucharistie vormt samen met de andere initiatiesacramenten, het Doopsel en het Vormsel, de grondslag van het christelijk leven, zo zagen we in hoofdstuk 1. Wij moeten door een heldere en verstaanbare catechese proberen de betekenis van deze sacramenten aan kinderen en jongeren duidelijk te maken. Zo wordt een echt degelijke grondslag voor hun christelijk leven gelegd.

Wanneer kinderen en jongeren catechese ontvangen over het Vormsel is het onontbeerlijk dat op hun niveau naast de betekenis van het Vormsel ook die van het Doopsel en de

[27] www.aartsbisdom.nl/wp-content/uploads/2019/05/Mariavespers.pdf

Eucharistie worden uiteengezet. Parallel aan de catechese aan kinderen en jongeren moeten er ook catecheseprojecten voor de ouders zijn, die vaak van de betekenis van de sacramenten niet op de hoogte te zijn. Langs deze weg wordt het mogelijk dat de betekenis van de initiatiesacramenten, in het bijzonder dat van de Eucharistie, ook thuis gespreksstof wordt tussen kinderen respectievelijk jongeren en hun ouders. Zowel bij de voorbereiding op de Eerste Heilige Communie als bij die het Vormsel hoort een catechese over het Sacrament van Boete en Verzoening en moet de gelegenheid worden geboden om te biechten. Dit sacrament brengt ons immers, wanneer we van Gods weg zijn afgeweken, weer in de juiste gesteldheid om de andere sacramenten, met name dat van de Eucharistie, met vrucht te ontvangen.

Om zowel de priesters en andere begeleiders alsook de communicanten zelf hierbij te ondersteunen is vorig jaar bij de Nationale Raad voor Liturgie verschenen: het *Rituale voor de Eerste Heilige Communie en de christelijke initiatie van kinderen die catechese kunnen ontvangen*. Inmiddels is dit Rituale toegezonden aan alle priesters in ons aartsbisdom die werkzaam zijn met een zending van de aartsbisschop, met de bedoeling om de voorbereiding en de viering van de Eerste Heilige Communie te ondersteunen en te verrijken, o.a. om de communicanten kennis te laten maken met de aanbidding van het Allerheiligst Sacrament, alsook om te leren biechten.

2.12 Bisdomdag

Op 6 november 2019, het Feest van de Heilige Geloofsverkondigers in onze streken, vindt te Deventer de tweejaarlijkse Bisdomdag plaats voor priesters, diakens, pastoraal werkers en geestelijk verzorgers die werkzaam zijn met een pastorale zending van de aartsbisschop van Utrecht. Deze dag begint met een pontificale Eucharistieviering in de Broederenkerk, waarna een symposium zal plaatsvinden met drie lezingen in het kader van het *Jaar van de Eucharistie*, in het bijzonder over de aanbidding van de Eucharistie.

2.13 Jaarlijkse ontmoetingsdag voor gebedsgroepen voor roepingen

Ook tijdens de jaarlijkse ontmoetingsdag voor gebedsgroepen zal aandacht worden besteed aan de Eucharistie. Deze groepen komen regelmatig bijeen voor het bidden van de rozenkrans, een gedeelte van het Getijdengebed of aanbidding van de Eucharistie. Zij bidden dat God priesters, diakens en religieuzen roept, ook in ons aartsbisdom. Hun gebeden zijn ook door God verhoord. In 2014 konden we ons seminarie, het Ariënsinstituut, weer heropenen, dankzij een – zij het bescheiden – groei van het aantal priesterkandidaten. Tevens kon het aartsbisdom in september 2018 beginnen met een nieuwe opleiding voor onbezoldigde permanente diakens met vier kandidaten. Permanente diakens spelen een belangrijke rol door hun assistentie in de Eucharistie, niet in het minst omdat zij in de Eucharistieviering ook de homilie kunnen houden als de celebrant hen daartoe uitnodigt.

Tot slot

Laten we de handen ineenslaan om ervoor te zorgen dat iedereen zich (weer) bewust wordt van de betekenis van de Eucharistie als het kloppend hart van ons geloofsleven. Daarvoor is de bijstand van de Verrezen Heer onontbeerlijk, die in de Eucharistie werkelijk in ons midden komt, zowel in de verzamelde kerkgemeenschap, in de celebrant (bisschop of priester), door zijn Woord en door zijn Lichaam en Bloed onder de gedaanten van brood en wijn. Daarom sluit ik deze pastorale brief af met het collecta-gebed van het hoogfeest van Sacramentsdag:

> “Heer Jezus Christus, in dit wonderbaar sacrament hebt Gij ons de gedachtenis nagelaten van uw lijden en sterven. Wij bidden U: laat ons de heilige geheimen van uw Lichaam en Bloed met zo grote eerbied vieren dat wij de genade van uw verlossing voortdurend in ons ervaren.”

Sacramentsdag – Heilig Sacrament van het Lichaam en Bloed van Christus, 23 juni 2019

+ Willem Jacobus kardinaal Eijk
Aartsbisschop van Utrecht

GIJ ZELF ZIJT, HEER

1. Die nacht dat Hij verraden werd,
brak Hij het brood en zei:
"Eet allen van dit brood, het is
mijn Lichaam voor uw heil". *Refrein*

2. "Ik ben het Brood dat leven geeft,
aan wie in Mij gelooft;
Ik doe hem opstaan uit de dood
wanneer Ik wederkeer". *Refrein*

3. Wij delen thans hetzelfde Brood
tot opbouw van de Kerk.
't Geloof dat ons tot eenheid brengt
in de verrezen Heer. *Refrein*

t. J.P. Lecot / m. G. Kirbye

Afbeeldingen

Omslag en pagina 35:
Rembrandt Harmensz van Rijn (1606-1669), De Emmaüsgangers (Les pèlerins d'Emmaüs), 1648, Parijs, Musée du Louvre, foto: RMN-Grand Palais (musée du Louvre) / Adrien Didierjean

Pagina 2:
Priesterwijding van Johan Rutgers, St. Catharinakathedraal te Utrecht, 12 november 2016

Pagina 7:
Doop van Christus door Johannes de Doper

Pagina 9:
Glas-in-loodraam met het Laatste Avondmaal in de kapel van het bisschopshuis, Maliebaan 40 Utrecht

Pagina 10:
'Eucharistische vis': fresco in de crypte van Lucina, catacombe van San Callisto te Rome, vroeg derde eeuw. Eén van de oudste eucharistische symbolen in beeld: de vijf broden en de vis verwijzen naar de wonderbare broodvermenigvuldiging door Jezus. De eerste christenen verstonden dit teken als verwijzing naar de Eucharistie en naar het hemels gastmaal. De ene vis op dit fresco symboliseert Christus zelf; de letters van het Griekse woord vis – ICHTUS – staan alle afzonderlijk voor: Jezus Christus Zoon van God, Verlosser

Pagina 15:
Christus aan het kruis (detail), Velásquez, 1632, Museo del Prado, Madrid

Pagina 19:
Icoon van de H. Drie-eenheid ('Trojka'), Andrei Rublev, 1411 of 1425-1427, Tretjakov, Moskou
De drie engelen verwijzen naar de drie mannen in wie God zelf bij Abraham komt (Genesis 18). Christenen herkennen in die drie mannen de drie goddelijke personen van de H. Drie-eenheid: Vader, Zoon en Heilige Geest. Rublev verbeeldt hen als engelen rond een altaar. Over het algemeen wordt in de linker engel de Vader gezien, in de middelste de Zoon en in de rechter de Heilige Geest. De Zoon richt zijn hand naar een kelk waarin de kop ligt van een lam. Hier wordt de (reden van de) menswording van God aangeduid: de Zoon zal voor ons heil zijn leven voor geven tot op het kruis. De icoon nodigt ons uit om door de Eucharistie deel te krijgen aan het goddelijk leven en één te worden met de Drie-ene God. Deze icoon bevond zich oorspronkelijk in een iconostase, naast de toegangsdeur naar het altaar.

Pagina 22:
Foto kardinaal Nguyễn Văn Thuận: Thuy Ho

Pagina 26:
H. Moeder Teresa van Calcutta

Pagina 30:
Voetwassing, Hoogaltaar Nicolaaskerk Kalkar (1488-1492)

Pagina 33:
Eucharistie in de H. Hartkerk te Maarssen (31 augustus 2014) t.g.v. de opening van het nieuwe studiejaar van het Ariënsinstituut, de priesteropleiding van het aartsbisdom Utrecht

Pagina 36:
Aanbidding van het Allerheiligst Sacrament tijdens '24 Uur voor de Heer' in de Vredeskapel van de St. Catharinakathedraal te Utrecht, Veertigdagentijd 2019

Pagina 38:
Aanbidding van het Allerheiligst Sacrament tijdens ‘Passion’, de jongerenbijeenkomst van het Aartsbisdom Utrecht, in de St. Jan te Zutphen (13 april 2014)

Pagina 39:
Opening van de Heilige Deur in de H. Calixtusbasiliek op 13 december 2015 door mgr. Hoogenboom. Foto: Antoon Schepers

Pagina 45:
Eucharistie in de basiliek Pie X tijdens de bisdombedevaart naar Lourdes in 2012.

Pagina 46:
Eucharistieviering bij de Grot te Lourdes tijdens de bisdombedevaart in 2015. Foto: Photo Durand Lourdes

Pagina 51:
De hymne voor het Jaar van de Eucharistie: ‘Gij zelf zijt, Heer’.
Overgenomen uit: ‘Laus Deo’, 2000, bisdom Roermond.
Tekst: J.P. Lécot, melodie: G. Kirbye

